

Sundhedens læring i historisk perspektiv

- Fra Hygieja til antibakteriel spray

Ordet hygiejne stammer fra den græske gudeverden.¹ Myterne fortæller at Apollons søn Asklepios var gud for lægekunsten og gift med Epione, der var gud for den smertestillende behandling. De havde sammen to døtre, den ene hed Panakeia, som var gud for den kurative medicin. Hun havde visdom og remedierne til behandling af sygdomme. Den anden datter hed Hygieia, som personificerede den visdom, at hvis mennesker levede fornuftigt ville de forblive at være sunde. Hun stod for sundhedslæren som den forebyggende og sundhedsfremmende medicin, og kaldes gudmoder til ordet hygiejne. Det var således i gudeverdenen kvinderne, der overordnet stod for de sundhedsfremmende idealer.

Fra den "ikke åndelige verden" verden findes beskrivelser for, at Hippokrates (født 460 f. kr.) opbyggede en empirisk hygiejnisk videnskab, som handlede om boligens, luftens, madens og levemådens indflydelse på sundheds tilstanden.

Der har i antikkens Rom i år 450 f.Kr. været store fælles badeanstalter, bestemmelser om levnedsmiddelkontrol og behandling af kloakvand og lig. Med kristendommens indførelse i middelalderen blev de hygiejniske regler sat i baggrunden, da den nye religion ikke havde sygdoms forebyggelse som et mål, men havde fokus på sjælens frelse.

I renæssancen hvor man genindførte de klassiske idealer blev badeanstalterne genindført, og der kom igen fokus på hygiejnen. I den periode har Paracelsus (1492 – 1541) haft stor betydning for sundheden. Han tilskrives sætningen "Sola Dosis Fasit Venenum" hvilket betyder "*Hvad er ikke gift?*" Han stiller dette spørgsmål for at understrege, at alt er gift i en eller anden dosis. Han betragtes som fader til den moderne toksikologi. Ramazzini (1633 – 1714) fra Italien, som arbejdede med arbejdsmæssige problemer. Han påpegede nødvendigheden af ventilation i trange rum, gode arbejdsstillinger, personlig hygiejne og hensigtsmæssigt arbejdstøj. Han anses for at være fader til arbejdsmedicinen, da han beskrev forskellige erhvervssygdomme.

I løbet af 1800tallet blev hygiejnen mere et spørgsmål om renlighed og udbygning af byernes sanitære forhold. Og under koleraepidemien i midten af 1800 tallet blev interessen for hygiejne skærpet. I München kom den første professor i Hygiejne i 1865, hvor det første professorat i Danmark kom i 1913. Dette blev nedlagt i 1990

Videnskabeliggørelse af sundheden

I bogen "Lys, Luft og renlighed" skriver Lars Henrik Schmidt om den moderne socialhygiejns fødsel. I de følgende afsnit vil jeg anvende to eksempler fra bogen, projekt "kropshygiejne" og projekt "husmoder"

Projekt kropshygiejne

Starten af 1900 tallet var præget af bakteriologiens udvikling, som et forsøg på at styrke den almene modstandskraft med frisk luft, sollys, gymnastik, idræt m.v.²

¹ Hvor intet andet er nævnt er afsnittet udarbejdet på baggrund af Atrup, Herman (2002) side 19 - 32

² Den store danske encyklopædi (1997) bind 9 side 134

Hygiejnen som ordensprojekt skiftede karakter således at de medicinske videnskaber spredte viden, så lyset ikke længere var rationalitetens lys – men er blevet til sollys (solbadning)

Luften ikke længere er ånden, men frisk luft og friluftliv (luftbade) og renligheden ikke længere var en simpel vaskning, men vandbade

De mange bade fører til det at foretage en indre renselse gennem systematiske legemsøvelser

Og motion. I sundhedsbladet fra 1899 står der:

"Vi ved alle sammen, naar vi betragter en Dam med stillestående Vand, hvor ingen bevægelse findes i Vandet, at vandet her bliver ildelugtende og viser Tegn på Forrådnelse. Man leder så en Bæk til med stadig rindende vand, så vil dammen fra at være en snavset, grumset Pøl straks få rent Vand og blive til en klar Sø. - Det samme foregaar med kroppen ved hjælp af Legemsøvelser; der er hos legemligt uvirksomme mennesker den samme ophobning af usunde ting og ofte den samme ilde Lugt som hos stillestående vand"

"Sveden, som kommer til at rinde ved legemsøvelser, er som en bæk, der renser kroppens dam og fjerner alle de giftige substanser, som ophober sig i alle væv."³

I 1902 blev der udarbejdet 8 sundhedsfordele ved at dyrke konsekvente og systematiske legemsøvelser:⁴

- 1. Godt blod, som er det bærende i sundheden.**
- 2. God fordøjelse, som får blodet til at strømme livligt og kraftigt, også gennem fordøjelsesorganerne og dertil hørende kirtler.**
- 3. En svedrenset krop, som er af den største betydning for kroppens renselsesprocessen. Det giver kraftigt åndedræt og en stor brystkasse.**
- 4. Et normalt stofskifte, som er mål for livskraften og dermed sundheden.**
- 5. Kraftige muskler som er spændstige og kraftige med ynde og skønhed i alle bevægelser**
- 6. Mod, udholdenhed, selvbeherskelse og hurtighed og en smuk holdning.**
- 7. Stærke nerver. Hvis nerverne bruges og opøves bliver de stærke. Derfor har sundt arbejdende folk ikke besvær med nerverne, men det har alle stillesiddende.**
- 8. Stor Åndskraft, fordi det styrker hjernens sundhed. Nietzsche og Goethe har sagt, at der kommer store tanker under spadsereture**

Dette sundhedsprogram er et moralsk program. Der er kun æstetik med i pkt.6 Det gælder om, at dyrke og styrke livskraften ved at holde kroppen og psyken i aktivitet. Det, som i dag kaldes sundhedskompetence eller mestringssevne.

³ Schmidt, Lars Henrik (1986) side 161

⁴ Sundhedsbladet, 22 årg. 1902, side 221, I Lys, Luft og Renlighed, Lars Henrik Schmidt (162)

Senere i 1939 blev der i Sverige og Danmark gjort store forsøg på at sætte en ny bevægelse i gang inden for sporten. Den nye bevægelse, som kaldtes "frisk-sportbevægelsen" havde som mål "at være imod" forskellige dårligheder som på det tidspunkt var ved at vokse op i samfundet. Sporten skulle skabe friske, frejdige og naturlige mennesker, der ville være med til at forandre verden ved at arbejde imod tobak, alkohol, krig, smudslitteratur og andet, der forsimples og forsjaker livet. Frisksporten var en kombination mellem gymnastik og orienteringssport.

I 1938 blev der opstillet følgende 8 sundhedsråd:⁵

- 1. En daglig motion, der skulle sikre det regelmæssige ved sundheden.**
- 2. Afstand fra tobak, spiritus og kaffe, da det virker nedbrydende på sundheden.**
- 3. Frisk luft og sol, fordi det slår bakterierne ihjel. Solbad må dog ikke overdrives, da det er ren farveforfængelighed.**
- 4. God søvn.**
- 5. Absolut renlighed både med hensyn til krop, klæder og bolig.**
- 6. Fornuftig diæt.**
- 7. Tand- og fodpleje – og håndpleje.**
- 8. Psykisk kultur som vægter personlighedsudvikling**

Dette program sammenblender de rationelt begrundede sundhedsråd, det etisk og moralsk korrekte og det æstetiske oprigtige. Det er typisk, at det æstetiske løsriver sig fra det rationelle i efterkrigstiden og der er nu kommet mere fokus på den ydre krop: Hår, fødder, hænder, og solbadning.⁶

Programmerne fra 1902 og 1938 er på linie med de aktuelle sundhedsprogrammer vi har haft de seneste år. Fra at være programmer, som familien skulle efterleve ad frivillighedens vej er programmerne i 2000 oftest styrede af det offentlige og markedet. Man kan opdele de sundhedsmæssige tiltag i det individuelle og det kollektive. De sundhedskompetencer, der i dag varetages af familierne er god søvn, daglig motion, sunde spise-, drikke og levevaner. Mens de kollektive og statslige tiltag er programmer indenfor skoletandpleje, sundhedspleje, lovmæssige hygiejnemæssige procedurer og standarder⁷ samt forskellige massemedierede sundhedskampagner.

I dag er vores sundhed blevet endnu mere afhængig af æstetikken. Vi gør alt for at komme til at se "godt ud" og dyrker/plejer vores kroppe På netadressen www.30minutter.dk er der råd og vejledning om motion, konditræning, pulsmåling, fedtmåling, og der er indført en mulighed for at motion kan fås på recept.

Historien viser, at sundhedens læring som tidligere var knyttet til anvendelse af sanser, "instinkter" og læring af tidligere generationers læring om sundhed er familierne i dag overgået til at være forbrugsenheder, som lærer om sundhed

⁵ Fysisk kultur nr.2, 1939, I Lys, Luft og Renlighed, Lars Henrik Schmidt (168 – 169)

⁶ Schmidt, Lars Henrik (1986) side 169 - 170

⁷ Eksempelvis Levnedsmiddeldirektoratets "Smiling" ordning og hygiejnestandarter for arbejdsmiljøet

gennem de påvirkninger, som formidles gennem erhvervslivet, de sundhedsprofessionelle og offentlige myndigheder.

Fra at være et feminint arbejdsområde hvor sundhedskompetencerne var intuition, indfølelse, egenomsorg og kollektiv omsorg, nærhed og forståelse af komplekse sammenhænge, er sundhedskompetencerne i dag et udtryk for de maskuline værdier, hvor de objektive, positivistiske sundhedskriterier er på dagsordenen. Der måles puls, blodtryk, fedtprocent og medicinalindustrien har i dag udviklet medicin, som kan helbrede alskens dårligdomme, således at der kan være en fare for, at intimiteten, omsorgen og de sociale kompetencer langsomt forsvinder.

Sundhedsmæssigt gælder det i dag om at fjerne alle bakterier ved at anvende antibakterielle håndsæber, bleer, og diverse sprays til køkken og bad lover, at de kan fjerne bakterier på en nem og sikker måde. At være på den sikre side er et resultat af markedsføringen af de nemme bakteriefrie løsninger på alskens beskidte objekter. Den sunde fornuft, som før var sundhedens kendetegn er blevet afløst af en "bakteriel hysterik". At sterilisere hverdagen og verden er en kortvarig, ufrugtbar og sågar destruktiv måde at leve på.

Skadevirkningen af den nye antibakterielle kemi⁸ kan sammenlignes med pesticiderne i landmandens marker. Den naturlige bakterieflora elimineres, således at det økologiske kredsløb forstyrres. Den naturlige modstandskraft for alle de "gode" og de livsnødvendige bakterier forsvinder. Den teknologiske og rationelle sundhed er blevet fuldendt på bekostning af de feminine værdier.⁹

Den naturvidenskabelige hygiejne manifesterer sig således i 2005 med offentlige kontroller, pegefingre, sundhedskampagner, og formelle læringsfora. Den menneskelige intuition, erfaring og de sundhedsmæssige kompetencer totalt er blevet ignoreret. Et eksempel herpå er følgende avisoverskrift:

"Pensionister kasseret som frivillige køkkenskrivere" Embedsmænd fra Fødevareregion Ringsted vil have 15 – 20 frivillige pensionister på hygiejnekursus, hvis de skal hjælpe til i køkkenet på dagcenteret Kongehaven. Pensionisterne ryster på hovedet"¹⁰

Også reklamer og TV er med til at forstærke den bakterielle hysterik. Som noget forholdsvis nyt er det nu store de fabrikker, der sælger kemiske krigsvåben til privathusholdningernes bekæmpelse af bakterierne, der står bag flere af programmerne i TV. "Bugbusters" som fortiden kører på TV 3 er finansieret af det firma, som sælger det antibakterielle middel, som kan bruges til at dræbe alt...eller, jo det hedder jo "Cillit bang"

Mr. Cillit kan du se på følgende link: <http://www.cillitbang.co.uk/index.shtml>

....og det var så noget om sundhedens læring anno 2005..... fortsættelse følger.....

⁸ I rengøringsmidler og kropsplejemidler m.flere

⁹ Her kunne jeg også skrive på bekostning af "den sunde fornuft". Videnskabsteoretisk tolker jeg "den sunde fornuft", som værende en balance mellem naturvidenskabelige og humanistiske rationaler. Sagt på en anden måde kunne det også være en balance mellem teknologisk udvikling og omsorgsrelationer der er mellem mennesker imellem samt overfor den natur vi lever i. Omsorg for det økologiske system planter og dyr, som vi er en del af.

¹⁰ Sjællands Tiende 28/1173003

